

УДК 347.2

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-2\(68\)-1125-1138](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-2(68)-1125-1138)

Миколаєць Вікторія Анатоліївна доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правничої лінгвістики Навчально-наукового інституту права, Державний податковий університет, м. Ірпінь, <https://orcid.org/0000-0002-2346-3994>

Новицька Наталія Борисівна доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу Навчально-наукового інституту права, Державний податковий університет, м. Ірпінь, <https://orcid.org/0000-0003-4753-7625>

ВІНДИКАЦІЙНИЙ ПОЗОВ ЯК ОСНОВНИЙ РЕЧОВО-ПРАВОВИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: СУДОВИЙ ТА ВИКОНАВЧИЙ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню віндикаційного позову як основного речово-правового способу захисту права власності у цивільному праві України та аналізу практики його застосування Верховним Судом. Право власності є одним із фундаментальних інститутів цивільного права, ефективність реалізації якого безпосередньо залежить від наявності дієвих способів його захисту. Особливе місце серед них займає віндикаційний позов, що забезпечує витребування майна з чужого незаконного володіння. У сучасних умовах цивільного обороту значення цього інституту зростає, що зумовлено збільшенням кількості спорів щодо належності майна, зокрема нерухомого, та необхідністю забезпечення стабільності майнових відносин.

У статті використано дані офіційної судової статистики, які свідчать про значну питому вагу спорів щодо захисту майнових прав серед цивільних справ. Зокрема, позови про витребування майна та інші речово-правові вимоги становлять вагомую частину позовного провадження, що підтверджує актуальність віндикаційного позову як одного з ключових інструментів судового захисту права власності. Така статистика демонструє, що майнові спори займають провідне місце у практиці судів першої інстанції, а отже, дослідження віндикаційного позову має не лише теоретичне, а й практичне значення.

Окрему увагу приділено історичним витокам віндикаційного позову у римському праві, де було сформовано його класичну модель як універсального способу захисту права власності. Розкрито правову природу віндикаційного позову в цивільному праві України, його умови застосування, особливості

доведення права власності та визначення належного відповідача. Проаналізовано положення Цивільного кодексу України (статті 387–390), які регулюють витребування майна з чужого незаконного володіння, а також обмеження щодо витребування майна від добросовісного набувача.

Особливе значення у статті надано практиці Верховного Суду, який формує сучасні підходи до застосування віндикаційного позову та визначає критерії його розмежування з іншими способами захисту права власності. Зокрема, досліджено правові висновки щодо існування «віндикаційного імунітету» майна, відчуженого у порядку виконання судових рішень, а також позиції Суду щодо захисту прав добросовісного набувача.

У результаті зроблено висновок, що віндикаційний позов залишається ключовим інструментом захисту права власності, який поєднує класичні римські традиції та сучасні потреби цивільного обороту. Його дослідження у світлі практики Верховного Суду має важливе значення як для розвитку цивілістичної доктрини, так і для забезпечення ефективного судового захисту майнових прав.

Ключові слова: віндикаційний позов, витребування майна, спосіб захисту, право власності, речово-правовий спосіб захисту, реституція, цивільне право, цивільний процес, захист права власності, виконання судового рішення, виконавче провадження, судова практика.

Mykolaiets Viktoriia Anatoliivna Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Legal Linguistics Department of the Educational and Scientific Law Institute, State Tax University, Irpin, <https://orcid.org/0000-0002-2346-3994>.

Novytska Nataliia Borysivna Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Civil Law and Procedure of the Educational and Scientific Law Institute, State Tax University, Irpin, <https://orcid.org/0000-0003-4753-7625>.

VINDICATORY CLAIM AS THE PRIMARY PROPERTY-LAW REMEDY FOR THE PROTECTION OF PROPERTY RIGHTS: JUDICIAL AND ENFORCEMENT ASPECTS OF APPLICATION

Abstract. The article examines the vindicatory claim (*rei vindicatio*) as the principal real right remedy for the protection of property rights in Ukrainian civil law, with particular emphasis on the practice of the Supreme Court. Property rights constitute one of the fundamental institutions of civil law, and the effectiveness of their realization directly depends on the availability of effective mechanisms of judicial protection. Among these, the vindicatory claim occupies a special place, serving as the classical instrument for recovering property from unlawful possession. In the context of modern civil turnover, the significance of this remedy has increased due to the

growing number of disputes concerning ownership of property, especially immovable assets, and the need to ensure stability of proprietary relations.

The article draws upon official judicial statistics, which demonstrate the considerable proportion of property-related disputes among civil cases. Vindictory claims and other real right remedies represent a substantial share of litigation, confirming their relevance as key instruments of judicial protection. This statistical background highlights that property disputes occupy a leading position in the practice of courts of first instance, thereby underscoring the practical importance of vindication.

Special attention is devoted to the historical origins of the vindictory claim in Roman law, where its classical model was formed as a universal means of protecting ownership. The article explores the legal nature of vindication in Ukrainian civil law, the conditions for its application, the evidentiary requirements, and the determination of the proper defendant. The provisions of the Civil Code of Ukraine (Articles 387–390) are analyzed, including the rules governing recovery of property from unlawful possession and the limitations on recovery from bona fide acquirers.

The study further examines the jurisprudence of the Supreme Court, which has developed modern approaches to the application of vindication and clarified its distinction from other remedies such as restitution and condictio. Particular attention is given to the Court's recognition of the "vindication immunity" of property alienated in the course of enforcement proceedings, as well as its protection of bona fide purchasers.

The article concludes that the vindictory claim remains a central instrument of property protection, combining classical Roman traditions with contemporary needs of civil circulation. Its doctrinal study and judicial application are of significant importance both for the development of civil law scholarship and for ensuring effective judicial protection of proprietary rights.

Keywords: vindictory claim; recovery of property; remedy of protection; property right; real right remedy of protection; restitution; civil law; civil procedure; protection of property rights; enforcement of court decision; enforcement proceedings; judicial practice.

Постановка проблеми. Право власності є одним із фундаментальних інститутів цивільного права, ефективність реалізації якого безпосередньо залежить від наявності дієвих способів його захисту. Особливе місце серед речово-правових способів захисту права власності посідає віндикаційний позов, який є класичним засобом витребування майна з чужого незаконного володіння.

В умовах сучасного цивільного обороту значення віндикаційного позову зростає, що зумовлено збільшенням кількості спорів щодо належності майна, зокрема нерухомого, а також необхідністю забезпечення стабільності майнових відносин. Водночас застосування віндикаційного позову на практиці

супроводжується низкою проблем, пов'язаних із визначенням належного способу захисту, встановленням належного відповідача, доведенням права власності та співвідношенням віндикаційного позову з іншими способами захисту цивільних прав.

За даними офіційної звітності судів першої інстанції (форма № 1-ц), у 2024 році місцевими судами було розглянуто понад 1,2 млн цивільних справ, із яких 644,8 тис. становили позовні заяви. Найбільшу частку серед них склали спори з правочинів – 235,1 тис. справ, або 45 % від усіх позовів. Саме в цій категорії концентруються речово-правові способи захисту права власності, зокрема віндикаційні позови, що підтверджує їх значну питому вагу серед цивільних спорів. Для порівняння, сімейні спори становили 174,2 тис. (33,4 %), спадкові – 34,7 тис. (6,6 %), а інші категорії – близько 200,8 тис. (15 %) [1]. Така статистика свідчить, що майже кожен другий цивільний позов у судах першої інстанції стосується майнових прав, що підкреслює актуальність віндикаційного позову як основного інструменту судового захисту права власності.

Особливого значення у цьому контексті набуває практика Верховного Суду, яка формує підходи до застосування віндикаційного позову та визначає критерії його розмежування з іншими способами захисту права власності. У зв'язку з цим дослідження віндикаційного позову як основного речово-правового способу захисту права власності та аналіз практики його застосування Верховним Судом є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика захисту права власності та застосування віндикаційного позову традиційно перебуває у центрі уваги цивілістичної науки. Значний внесок у дослідження правової природи віндикаційного позову, його ознак та умов застосування здійснили такі вчені, як Дзера О. В., Гудима Д. А., Гуйван П. Д., Голубєва Н. Ю., Романюк Я. М., Майстренко Л. О., Лещинська-Вьонцек М., Шаленний А. О. та інші. У їхніх працях віндикаційний позов розглядається як класичний речово-правовий спосіб захисту права власності, що забезпечує витребування майна з чужого незаконного володіння. Науковцями досліджено правову природу віндикації, умови її пред'явлення, особливості доказування, а також питання розмежування віндикаційного позову з іншими способами захисту права власності, зокрема реституцією та кондикційними вимогами. Окрема увага приділяється проблемам добросовісності володільця та формуванню єдиних підходів до застосування речово-правових способів захисту у судовій практиці.

Незважаючи на значний внесок науковців у дослідження віндикаційного позову, більшість праць присвячено переважно теоретичним аспектам цього інституту, зокрема визначенню його правової природи, ознак та умов застосування. Водночас питання застосування віндикаційного позову у практиці Верховного Суду, зокрема щодо визначення належного способу захисту,

розмежування віндикації з іншими способами захисту права власності та встановлення належного відповідача, потребують подальшого наукового дослідження.

Метою статті є дослідження правової природи віндикаційного позову як основного речово-правового способу захисту права власності, аналіз його історичного становлення у римському праві та особливостей застосування у сучасній практиці Верховного Суду.

Виклад основного матеріалу. Віндикаційний позов є одним із найдавніших способів захисту права власності, витoki якого сягають римського права, де було сформовано основні засади речово-правового захисту. Саме в римському праві виникла класична модель позову власника про витребування речі з чужого незаконного володіння, яка згодом була рецeпійована європейськими правовими системами та зберегла своє значення у сучасному цивільному праві.

Термін «віндикація» походить від латинського *rei vindicatio* (*vim dicere* — оголошувати про застосування сили) і означає витребування власником своєї речі від особи, яка володіє нею без належної правової підстави, тобто витребування своєї речі власником, що не володіє, від невластника, що володіє [2, с.328].

Віндикаційний позов мав неоднакові форми у різні часи розвитку Римської держави. Однією з найдавніших форм позовів про річ був позов шляхом присяги та полягав у тому, що претендент на спірну річ мав внести суму присяги на доведення достовірності своїх позовних вимог (тобто внесення сторонами грошової застави). У цьому позові сторони виступали одночасно як позивачі та відповідачі, оскільки обидва претендували на річ. Згодом зазначена форма була замінена віндикаційним позовом у формі преюдиціальної *sponsio*, який став важливим етапом розвитку захисту приватної власності. У межах цього процесу ролі сторін були чітко визначені: позивачем виступав претендент на річ, який не володів нею, а відповідачем — фактичний володілець. Сутність *sponsio* полягала в укладенні сторонами вербального зобов'язання щодо належності речі. Відмова відповідача від укладення *sponsio* могла призвести до програшу справи. Найбільшого розвитку віндикаційний позов набув у класичний період римського права, коли він почав здійснюватися за допомогою петиторної формули. У межах цього процесу позивач повинен був довести своє право власності на спірну річ, а рішення суду залежало від доведеності такого права [2, с.328-329]. Саме в цей період віндикаційний позов остаточно сформувався як основний речово-правовий спосіб захисту права власності, основні риси якого збереглися до сучасності.

Варто відмітити, що поділ позовів на речові та особисті вперше отримав системне закріплення у римському праві, зокрема в Інституціях Гая —

фундаментальному збірнику книг з римського права, написаного давньо-римським юристом Гаєм у 50–60-х роках II століття н. е., що пізніше став основою для кодифікацій Юстиніана. Інституції Гая у Книзі IV передбачали «два види позовів: речеві та особисті. Особистим буде той позов, який ми подаємо проти того, хто відповідальний чи за договором, чи за деліктом, тобто особистим позов буває тоді, коли ми формуємо позовну заяву таким чином, що відповідач повинен або передати, або зробити, або надати що-небудь. Речевий позов має місце тоді, коли ми заявляємо і стверджує, що тілесна річ – наша, або розпочинаємо спір про те, що ми маємо яке-небудь право... тобто право вимагати від сусіда, щоб він ніяким чином не заважав формі... Речеві позови називаються ще віндикаціями, а особисті позови, в яких ми висловлюємо вимогу дати що-небудь або зробити що-небудь – кондикціями» [2, с.506]. Тобто речовий позов мав місце тоді, коли особа стверджувала своє право на річ, тоді як особистий позов подавався проти конкретної особи, зобов'язаної передати річ, виконати певні дії або надати визначене благо. При цьому, ще в період існування Інституцій Гая, речові позови називалися віндикаціями, а особисті — кондикціями.

Таким чином, уже в класичному римському праві віндикаційний позов розглядався як основний та універсальний спосіб захисту права власності, спрямований на підтвердження належності речі власникові та її повернення з чужого незаконного володіння. Основні положення віндикаційного позову, зокрема право власника на витребування речі, обов'язок доведення права власності та можливість пред'явлення позову до фактичного володільця, збереглися і в сучасному цивільному праві та стали основою для подальшого розвитку цього інституту. У цивільному праві України правове регулювання віндикаційного позову здійснюється, насамперед, нормами Цивільного кодексу України, зокрема статтями 387–390, які визначають підстави, умови та межі витребування майна з чужого незаконного володіння, а також розрахунки при витребуванні майна із чужого незаконного володіння.

Відповідно до положень цивільного законодавства власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без належної правової підстави заволоділа ним (ст. 387). [3]. Таким чином, віндикаційний позов є речово-правовим способом захисту, який застосовується у випадках, коли власник втратив фактичне володіння майном, однак зберіг право власності на нього.

Правова природа віндикаційного позову полягає в тому, що він спрямований на захист права власності в цілому, оскільки у випадку незаконного вибуття речі з володіння власника одночасно порушуються його правомочності володіння, користування та розпорядження майном. При цьому право власності за власником не припиняється, що і зумовлює можливість витребування речі від незаконного володільця.

Віндикаційний позов має речово-правовий характер і застосовується у випадках, коли між власником і фактичним володільцем майна відсутні договірні правовідносини. Якщо ж майно перебуває у володінні іншої особи на підставі договору з власником, захист права власності здійснюється зобов'язально-правовими способами, а не шляхом віндикації.

Особливістю віндикаційного позову є те, що він може бути пред'явлений не лише до незаконного володільця, а й до добросовісного набувача у випадках, визначених законом. У науковій літературі підкреслюється, що розмежування добросовісного та недобросовісного набувача має вирішальне значення для визначення можливості витребування майна. Зокрема, зазначається, що добросовісним визнається набувач, який під час придбання майна не знав і не повинен був знати про відсутність у відчужувача права на його відчуження, тоді як недобросовісним є той, хто знав або повинен був знати про неправомірність такого відчуження. При цьому добросовісність набувача презюмується, а обов'язок доведення протилежного покладається на позивача [4, с. 96-97].

Відповідно до положень цивільного законодавства власник має право витребувати майно від добросовісного набувача, якщо воно було загублене, викрадене або вибуло з його володіння поза його волею [3]. Водночас закон встановлює випадки, коли майно не може бути витребуване від добросовісного набувача. Зокрема, витребування є неможливим, якщо майно було продане або передане у власність у порядку, встановленому для виконання судових рішень, а також якщо воно було набуто добросовісним набувачем на електронному аукціоні у порядку приватизації державного чи комунального майна (ст. 388 ЦК України) [3]. Зазначені положення отримали розвиток у практиці Верховного суду, який наголошує на існуванні так званого «віндикаційного імунітету» майна, відчуженого у порядку виконання судового рішення. Так, у Постанові від 25 червня 2025 року у справі № 638/17112/21 Суд дійшов висновку, що майно, продане або передане на виконання судового рішення, не підлягає витребуванню від добросовісного набувача навіть у разі подальшого скасування такого рішення. Верховний Суд підкреслив, що такий підхід спрямований на забезпечення стабільності цивільного обороту та захист прав добросовісних набувачів, оскільки відчуження майна у виконавчому провадженні має публічний характер і здійснюється уповноваженою державою особою – виконавцем. Саме тому при вирішенні питання про витребування такого майна не має значення, чи вибуло воно з володіння власника з його волі чи поза нею [5].

Суд фактично виробив правила застосування так званого «віндикаційного імунітету», які спрямовані на забезпечення стабільності цивільного обороту та захист прав добросовісного набувача. У Постанові від 25 червня 2025 року у справі № 638/17112/21 Касаційний суд зауважує, що: «добросовісним набувачем є особа, яка в момент набуття майна не знає і не може знати, що отримує майно

від особи, яка не має права на його відчуження; завдяки «віндикаційному імунітету», який передбачений парламентом для майна проданого чи переданого в порядку виконання судового рішення, досягається охорона прав добросовісної особи, яка набула майно, що було відчужене чи передане на виконання судового рішення і стабільність цивільного обороту. Якщо майно продається чи передається на виконання судового рішення, то таке рішення набрало законної сили. Виконання судового рішення відбувається відповідно до закону про виконавче провадження. Відчужувачем є не власник майна (оскільки майно продається не по волі власника), а особа, уповноважена державою, виконавець...; при «віндикаційному імунітеті», що закріплений для майна проданого чи переданого в порядку виконання судового рішення (абзац 1 частини другої статті 388 ЦК України, в редакції чинній на момент виникнення спірних правовідносин) не тільки не має значення, але й не може мати значення, чи відбулося вибуття майна з володіння власника по його волі чи поза нею, оскільки відчужувачем є не власник майна, а виконавець» [5].

Подібні правові висновки щодо підвищеного рівня захисту добросовісного набувача майна, реалізованого у виконавчому провадженні, були раніше сформульовані також у Постанові Великої Палати Верховного Суду від 2 листопада 2021 року у справі № 925/1351/19. Зокрема, Суд зазначив, що прилюдні торги у межах виконавчого провадження повинні розглядатися як найбезпечніший спосіб набуття майна, оскільки публічний характер процедури забезпечує «юридичне очищення» майна та гарантує стабільність результатів торгів. Водночас добросовісний набувач не може нести негативні наслідки порушень, допущених іншими особами під час проведення виконавчих процедур, оскільки покладення на нього ризику втрати майна створювало б «непропорційний та надмірний тягар» [6].

Таким чином, судова практика підтверджує, що передбачені статтею 388 ЦК України обмеження віндикації мають імперативний характер і спрямовані на забезпечення правової визначеності у відносинах власності, а також на захист добросовісного набувача як учасника цивільного обороту.

Об'єктом віндикаційного позову є індивідуально визначене майно, яке існує в натурі на момент звернення до суду. Така річ повинна бути індивідуалізованою та зберігатися у фактичному володінні відповідача. У разі загибелі речі або втрати нею індивідуальних ознак віндикаційний позов пред'явлений бути не може, а право власника підлягає захисту шляхом відшкодування збитків.

Якщо річ зазнала змін або переробки, можливість її витребування залежить від того, чи зберегла вона свої індивідуальні ознаки та господарське призначення. У разі створення нової речі підстави для віндикації відсутні, а власник може вимагати лише відшкодування вартості майна [7, с.499].

Сторонами у віндикаційному позові є позивач, який є власником майна або інша особа, яка має законне право володіння майном (титульний володілець), але фактично позбавлена такого володіння. Відповідачем є фактичний володілець майна, який утримує його без належної правової підстави. При цьому відповідачем повинна бути саме та особа, у якої майно перебуває на момент подання позову, оскільки витребування майна можливе лише від фактичного володільця. Володіння майном презюмується правомірним, доки інше не буде доведено у встановленому законом порядку, тому обов'язок доведення незаконності володіння покладається на позивача.

Для задоволення віндикаційного позову необхідною є наявність сукупності умов. Так, умовам є: наявність у позивача права власності або іншого титульного права на майно; індивідуальна визначеність майна; перебування майна у фактичному володінні відповідача; відсутність правових підстав для такого володіння; відсутність між сторонами зобов'язальних правовідносин щодо цього майна. Однак можливість витребування майна також залежить від добросовісності набувача та підстав вибуття майна з володіння власника відповідно до положень статей 387–388 Цивільного кодексу України [3].

Судова практика Верховного суду ґрунтується на чіткому розмежуванні віндикації та реституції як самостійних способів захисту права власності, що мають різну правову природу, підстави застосування та суб'єктний склад. У Постановах Верховного суду України від 31 жовтня 2012 року № 6-53цс12 та від 17 грудня 2014 року № 6-140цс14 сформульовано ключові правові висновки щодо застосування статей 216, 387 та 388 ЦК України, які мають принципове значення для вирішення спорів про витребування майна.

Зокрема, у Постанові від 31 жовтня 2012 року № 6-53цс12 суд наголосив, що реституція як наслідок недійсності правочину відповідно до статті 216 ЦК України застосовується виключно між сторонами недійсного правочину. Вимога про повернення майна за правилами реституції може бути пред'явлена лише до контрагента за таким правочином, оскільки реституція спрямована на відновлення майнового становища сторін, яке існувало до його укладення. У зв'язку з цим положення статті 216 ЦК України не можуть застосовуватися як підстава позову про повернення майна, якщо це майно було відчужене третій особі, яка не є стороною недійсного правочину. У таких випадках захист права власності можливий виключно шляхом пред'явлення віндикаційного позову відповідно до статей 387-388 ЦК України [8].

Цей підхід був підтверджений і розвинений у Постанові від 17 грудня 2014 року № 6-140цс14, де суд зазначив, що під час розгляду віндикаційних спорів суди повинні встановлювати всі юридично значущі обставини, передбачені статтями 387 та 388 ЦК України. Зокрема, необхідно з'ясувати: чи має позивач право власності на спірне майно, чи вибуло це майно з його володіння, чи було

таке вибуття поза волею власника, чи набув відповідач майно на правових підставах, а також чи є він добросовісним набувачем. При цьому у витребуванні майна може бути відмовлено лише з підстав, прямо передбачених статтею 388 ЦК України, зокрема якщо майно набуто добросовісним набувачем і не вибуло з володіння власника поза його волею [9].

Із наведених правових позицій випливає, що реституція і віндикація не є взаємозамінними способами захисту права власності. Реституція має відносний характер, оскільки виникає лише між сторонами недійсного правочину і спрямована на повернення отриманого за таким правочином. Натомість віндикація має абсолютний характер і може бути застосована до будь-якого незаконного володільця майна, включаючи добросовісного набувача, але лише за наявності підстав, передбачених законом.

Таким чином, якщо майно вибуло з володіння власника на підставі недійсного правочину та в подальшому було відчужене третій особі, власник не може захищати своє право шляхом визнання наступних правочинів недійсними або застосування реституції. У такому разі належним способом захисту є саме віндикаційний позов. Водночас можливість задоволення такого позову залежить від встановлення сукупності юридичних фактів, зокрема добросовісності набувача та характеру вибуття майна з володіння власника.

Отже, сформована судова практика виходить із того, що: реституція застосовується виключно між сторонами недійсного правочину; витребування майна від третьої особи можливе лише в порядку віндикації; добросовісність набувача має самостійне юридичне значення для вирішення спору; перелік підстав для відмови у віндикації є вичерпним і визначений статтею 388 ЦК України; обрання неналежного способу захисту (замість віндикації – реституції) є підставою для відмови в позові.

Ці висновки фактично закріплюють пріоритет віндикаційного способу захисту у випадках багаторазового відчуження майна та визначають чіткі межі застосування реституції, що має ключове значення для правильної кваліфікації позовних вимог у спрах про витребування майна.

Правильний вибір способу захисту права власності має вирішальне значення для ефективного поновлення порушеного права. У спрах про витребування майна суди повинні встановити характер спірних правовідносин та визначити, чи є віндикаційний позов належним способом захисту. Саме неправильне визначення способу захисту часто стає підставою для відмови у задоволенні позову, оскільки обраний спосіб може не відповідати змісту порушеного права або не забезпечувати його реального поновлення.

Правові підходи до визначення належного способу захисту сформовані насамперед у практиці Верховного суду. Зокрема, у постанові Великої Палати від 4 липня 2018 року у справі № 653/1096/16-ц зазначено, що предметом

віндикаційного позову є вимога власника, який не є фактичним володільцем індивідуально визначеного майна, до особи, яка незаконно володіє цим майном, про його повернення. У цій же постанові сформульовано ключовий критерій розмежування віндикаційного та негаторного позовів — наявність або відсутність володіння майном у позивача на момент звернення до суду. Таким чином, якщо власник позбавлений володіння майном, належним способом захисту є саме віндикаційний позов, тоді як у разі збереження володіння застосовується негаторний позов [10].

Конкретизація зазначених підходів щодо належного способу захисту міститься у практиці Великої Палати Верховний Суд у справах про витребування майна, що було неодноразово відчужене. Зокрема, Суд зазначив, що захист прав особи, яка вважає себе власником майна, можливий шляхом пред'явлення віндикаційного позову до останнього набувача такого майна з підстав, передбачених статтями 387 і 388 ЦК України. При цьому Велика Палата погодилася з раніше сформульованою позицією про те, що саме витребування майна з незаконного володіння особи, за якою воно зареєстроване на праві власності, відповідає речово-правовому характеру віндикаційного позову та забезпечує ефективний захист прав власника [11].

Суд підкреслив, що у випадках, коли має застосовуватися віндикаційний позов, вимоги про визнання права власності або інші способи захисту, спрямовані на уникнення застосування положень статей 387 і 388 ЦК України, не є ефективними. Власник має право витребувати належне йому майно від особи, яка є його останнім набувачем, незалежно від кількості попередніх відчужень такого майна. Крім того, Велика Палата звернула увагу на те, що для витребування майна не є необхідним оспорування рішень органів державної влади чи місцевого самоврядування, усього ланцюга правочинів або інших документів, на підставі яких відбулося відчуження майна. У межах розгляду віндикаційного позову позивач вправі посилатися на незаконність відповідних рішень чи правочинів без заявлення самостійних вимог про визнання їх недійсними, оскільки такі акти не породжують правових наслідків у разі їх невідповідності закону [11].

Таким чином, у практиці Великої Палати сформовано підхід, відповідно до якого саме віндикаційний позов до останнього набувача майна визнається належним та ефективним способом захисту права власності у випадках його порушення внаслідок неодноразового відчуження майна.

Подальший розвиток підходів до визначення ефективного способу захисту відображено у постанові Верховного Суду від 8 грудня 2021 року у справі № 916/333/20. У цій справі суд дійшов висновку, що сам по собі формальний зв'язок спору з корпоративними або реєстраційними правовідносинами не змінює його сутності, якщо фактично спір стосується вибуття майна з власності особи. У

такому випадку належним способом захисту є саме витребування майна з чужого незаконного володіння, а не оскарження рішень органів управління юридичної особи чи реєстраційних дій, які лише опосередковують перехід права власності. Верховний Суд підкреслив, що ефективний спосіб захисту повинен відповідати змісту порушеного права, характеру правопорушення та забезпечувати реальне поновлення права власності. Якщо обраний спосіб захисту призводить лише до формального встановлення певних обставин, але не забезпечує повернення майна власнику, він не може вважатися належним та ефективним. Саме тому обрання неналежного способу захисту є самостійною підставою для відмови у задоволенні позову [12].

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що віндикаційний позов є класичним і водночас універсальним речово-правовим способом захисту права власності, витoki якого сягають римського права. Основні ознаки віндикації, сформовані ще в римській правовій традиції – абсолютний характер захисту, спрямованість на повернення індивідуально визначеної речі та обов'язок власника довести своє право – збереглися і в сучасному цивільному праві України. Це свідчить про спадкоємність правового регулювання та стабільність правової природи віндикаційного позову як інструменту захисту права власності.

Водночас важливу роль у формуванні сучасного розуміння віндикаційного позову відіграє практика Верховного Суду, у якій вироблено низку ключових підходів до його застосування. Зокрема, суттєвого розвитку набули положення щодо розмежування віндикаційного та негаторного позовів залежно від наявності або відсутності володіння майном у власника, визначення віндикації як належного способу захисту у разі неодноразового відчуження майна, а також формування підходів до так званого «віндикаційного імунітету» добросовісного набувача у випадках, прямо передбачених законом.

Сформовані правові позиції також підкреслюють пріоритет віндикаційного позову над вимогами про визнання права власності чи оспорювання ланцюга правочинів у тих випадках, коли власник фактично позбавлений володіння майном.

У сукупності це забезпечує більш чітке визначення меж застосування віндикації як самостійного речово-правового способу захисту.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш детальному аналізі проблем застосування віндикаційного позову, зокрема щодо доказування права власності, визначення добросовісності набувача, впливу державної реєстрації прав на можливість витребування майна, а також співвідношення віндикації з іншими способами захисту права власності. Це сприятиме формуванню єдиної правозастосовної практики та підвищенню ефективності судового захисту права власності в Україні.

Література:

1. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства № 1-ц за 2024 р. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024.
2. Підпригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 512 с.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Голубєва Н. Ю. Захист права власності при позбавленні власника володіння (віндикаційний позов) // *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 42. С. 94–98. URL: <http://apdp.in.ua/v42/16.pdf>.
5. Постанова Верховного Суду від 25 червня 2025 р. у справі № 638/17112/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/128594907>.
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 2 листопада 2021 р. у справі № 925/1351/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/101829977>.
7. Цивільне право України : академічний курс : підручник : у 2 т. / за ред. Я. М. Шевченко. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2006. Т. 1. Загальна частина. 696 с.
8. Постанова Верховного Суду України від 31 жовтня 2012 р. у справі № 6-53цс12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/27595059>.
9. Постанова Верховного Суду України від 17 грудня 2014 р. у справі № 6-140цс14. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/42576425>.
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 р. у справі № 653/1096/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/75296538>.
11. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 червня 2020 р. у справі № 19/028-10/13. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/90458901>.
12. Постанова Верховного Суду від 8 грудня 2021 р. у справі № 916/333/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/102220035>.

References:

1. Sudova vlada Ukrainy. (2024). Zvit sudiv pershoi instantsii pro rozghliad sprav u poriadku tsyvilnoho sudochynstva № 1-ts za 2024 r. [Report of courts of first instance on civil cases consideration form No. 1-ts for 2024]. Sudova vlada Ukrainy – Judiciary of Ukraine. Retrieved from https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024 [in Ukrainian].
2. Pidopryhora, O.A., & Kharytonov, Ye.O. (2007). Ryske pravo [Roman law]. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
3. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. (2003). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].
4. Holubieva, N.Yu. (2008). Zakhyst prava vlasnosti pry pozbavlenni vlasnyka volodinnia (vindykatsiyni pozov) [Protection of property rights in case of dispossession (vindication claim)]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Actual Problems of State and Law*, 42, 94-98. Retrieved from <http://apdp.in.ua/v42/16.pdf> [in Ukrainian].

5. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 25 chervnia 2025 r. u spravi № 638/17112/21 [Decision of the Supreme Court of June 25, 2025 in case No. 638/17112/21]. (2025). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128594907> [in Ukrainian].

6. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 2 lystopada 2021 r. u spravi № 925/1351/19 [Decision of the Grand Chamber of the Supreme Court of November 2, 2021 in case No. 925/1351/19]. (2021). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829977> [in Ukrainian].

7. Shevchenko, Ya.M. (Ed.). (2006). Tsyvilne pravo Ukrainy [Civil law of Ukraine]. (Vol. 1). Kyiv: In Yure [in Ukrainian].

8. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 31 zhovtnia 2012 r. u spravi № 6-53tss12 [Decision of the Supreme Court of Ukraine of October 31, 2012 in case No. 6-53цс12]. (2012). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/27595059> [in Ukrainian].

9. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 17 hrudnia 2014 r. u spravi № 6-140tss14 [Decision of the Supreme Court of Ukraine of December 17, 2014 in case No. 6-140цс14]. (2014). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42576425> [in Ukrainian].

10. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 4 lypnia 2018 r. u spravi № 653/1096/16-ts [Decision of the Grand Chamber of the Supreme Court of July 4, 2018 in case No. 653/1096/16-ts]. (2018). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75296538> [in Ukrainian].

11. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 30 chervnia 2020 r. u spravi № 19/028-10/13 [Decision of the Grand Chamber of the Supreme Court of June 30, 2020 in case No. 19/028-10/13]. (2020). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90458901> [in Ukrainian].

12. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 8 hrudnia 2021 r. u spravi № 916/333/20 [Decision of the Supreme Court of December 8, 2021 in case No. 916/333/20]. (2021). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102220035> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 11.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026